

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.81>

УДК 336.64:336.5

Л. І. Бровко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2577-0741>

К. К. Танкушина,

здобувачка другого рівня вищої освіти,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-2077-1761>

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

L. Brovko,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,

Dnipro State Agrarian and Economic University

K. Tankushina,

Second-level higher education applicant,

Dnipro State Agrarian and Economic University

FINANCIAL SUPPORT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE IN WAR CONDITIONS

У статті розглядається вплив воєнного стану на аграрний сектор України, виклики, що загрожують стабільному функціонуванню та розвитку галузі. Метою роботи є дослідження поточного стану фінансового забезпечення аграрного сектору України, визначення ключових проблем, що прямо впливають на фінансове забезпечення агробізнесу, а також розробка рекомендацій щодо ефективних механізмів фінансової підтримки в умовах війни. У статті висвітлюються питання впливу воєнних дій на фінансовий стан аграрного сектору в прифронтовій зоні, змін у механізмах фінансування, а також ролі міжнародної допомоги та нових фінансових інструментів. Автори наголошують на важливості державних і міжнародних програм підтримки для забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору України, а також пошуку оптимальних шляхів стабілізації фінансування в умовах воєнного часу.

The financial support and development of the agricultural sector in the frontline territories of Ukraine is one of the key issues affecting not only the livelihoods of farming enterprises but also the country's food security. In the context of ongoing military actions and infrastructure destruction, agricultural enterprises face numerous challenges. One of the main problems is the lack of access to credit resources and financial assistance. Many banks and financial institutions are reluctant to operate in high-risk regions, depriving farmers of the opportunity to obtain loans for development or restoration of production capacities. This significantly limits the possibilities for purchasing machinery, seeds, fertilizers, and other necessary equipment that could enhance the efficiency of farms.

Moreover, the destruction of infrastructure poses a significant problem, complicating logistics, product transportation, and its sale on both domestic and international markets. Many farmers are forced to reduce prices for their products, which negatively impacts the profitability of the farms and threatens their economic stability. The issue of energy supply deserves special attention. Constant

shelling often damages power grids, leaving many farms unable to ensure stable operation of irrigation systems, crop processing, or maintaining the livestock complexes. This directly affects the reduction in production volumes and increases costs.

Additionally, agricultural producers face difficulties in purchasing alternative energy sources, such as generators or solar panels, due to a lack of financial resources or access to relevant markets. This reduces their ability to adapt to challenging conditions and leads to crop losses and economic damages.

International support plays a crucial role in addressing these issues. Organizations and financial institutions offer a range of programs that include grants and preferential loans for purchasing equipment and providing farmers with essential resources. At the same time, to receive this assistance, enterprises need to develop a clear development plan and demonstrate readiness to adapt to rapidly changing conditions. Despite all the difficulties, support from international organizations is vital for ensuring the continued development of the agricultural sector in frontline regions and for maintaining the economic viability of rural communities most affected by the war.

The integration of international aid, attracting investments, and developing cooperative forms of farming could become important steps toward stabilizing and supporting the agricultural sector in the context of armed conflict.

Ключові слова: аграрний сектор, фінансове забезпечення, фінансові ресурси, кредитування, експорт, війна.

Keywords: agricultural sector, financial support, financial resources, lending, export, war.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Аграрний сектор на прифронтових територіях України перебуває в критичному становищі через вплив війни та пов'язаних із нею викликів. Відсутність доступу до

фінансових ресурсів, таких як кредити та дотації, ставить сільгоспвиробників у скрутні умови, що ускладнює їх здатність до розвитку та інвестицій. Пошкодження інфраструктури та постійні обстріли призводять до зниження виробництва, складнощі у транспортуванні та експорті продукції, а також проблем з енергопостачанням, що негативно позначається на врожайності. Внаслідок цього аграрний сектор стикається з ризиком втрати прибутків і, як наслідок, загрозою економічної стабільності аграрного сектору. Незважаючи на існування міжнародних програм підтримки, багато аграріїв не мають чіткого плану розвитку та механізмів адаптації до нових реалій. Таким чином, вирішення проблеми фінансового забезпечення та розвитку аграрного сектору в прифронтових територіях є нагальною необхідністю для забезпечення продовольчої безпеки та відновлення економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення фінансових ресурсів аграрних підприємств в умовах воєнного стану займалися: Сольський М., Торгунакова Н., Тітова, С., Самчук, О., Ковбасюк Я. та інші. Однак постійно з'являються нові виклики, які залишаються надзвичайно актуальними, адже війна продовжує істотно впливати на всі аспекти його функціонування. Території підприємств перебувають під обстрілами касетних боєприпасів, а також КАБ, що призводить до значних пошкоджень сільськогосподарських, угідь техніки, споруд і врожаю. В результаті цього страждає врожайність, стає проблематичним догляд за культурами, а також виникають проблеми з безпекою працівників, що суттєво впливає на стабільність виробництва та загальну економічну ситуацію підприємства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження статті є аналіз проблем фінансового забезпечення та розвитку аграрного сектору на прифронтових територіях України. Дослідження зосереджуються на виявленні основних викликів, з якими стикаються підприємства, зокрема у сфері доступу до кредитування та страхування, експорту та реалізації продукції. Також розглядаються роль державної та міжнародних організацій у наданні підтримки аграріям в умовах військового

конфлікту та необхідність розробки ефективних стратегій для адаптації до змінних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрії в прифронтових зонах стикаються з численними викликами, які ставлять під загрозу їхню стабільність і подальший розвиток. Неперервні конфлікти, нестабільність та постійна загроза безпеці створюють надзвичайно складні умови для ведення сільського господарства. У таких умовах важко не тільки забезпечити ефективний процес виробництва, але й зберегти економічну стійкість підприємств. Головні проблеми аграрного сектору зумовлені кількома факторами: війною, економічною кризою, змінами у світовій торгівлі та кліматичними умовами.

Через наслідки війни сільськогосподарські підприємства стикнулися з проблеми втрати земель через окупацію, через бойові дії та за мінування території, хоч зараз вже розробили машини для розмінування однак ціна такої машини складає від 18 млн грн. Станом на серпень 2024 року приблизно 144 000 квадратних кілометрів території України, або близько 24% загальної площі країни, забруднені мінами та іншими вибухонебезпечними предметами [8].

Не менш важливою проблемою стає експорт, блокада морських кордонів через мінування морських шляхів та обстріли морських суден та портів, а також блокада кордонів Польщею.

У листопаді 2023 року на кордоні між Україною та Польщею відбулася масштабна блокада, організована польськими перевізниками. Вони протестували проти втрати бізнесу через зростання конкуренції з українськими транспортними компаніями після скасування дозволів для українських вантажівок. Це призвело до суттєвих заторів, де близько 3 000 українських вантажівок застрягли на польському боці кордону, деякі черги простягалися на десятки кілометрів [9].

Ця блокада призвела до зменшення експорту через українсько-польський кордон на 40%, що завдало суттєвих економічних збитків Україні. Зокрема, держава втратила 9,3 мільярда гривень доходу через відсутність

митних платежів. Оцінюється, що за перші два тижні блокади втрати перевізників досягли 400 мільйонів євро [10].

Ситуація з блокадою кордону з Польщею призвела до суттєвих наслідків для українських виробників і товаровиробників. Польща, реагуючи на політичні та економічні обставини, вирішила вжити заходів, які значно ускладнили перетин кордону. Це не лише затягло час проходження митниці, а й призвело до збільшення витрат на логістику.

Аграрний сектор став одним з найбільш постраждалих, адже українські фермери, які традиційно постачали свою продукцію на польський ринок, не змогли реалізувати свої товари вчасно. Це викликало значні фінансові втрати, адже свіжі продукти швидко псуються, і у багатьох випадках їх доводилося знищувати. Багато фермерів опинилися в ситуації, коли не мали можливості повернутися до звичного рівня виробництва через економічні втрати.

Проблеми торкнулися й промислових виробників, які імпортують сировину з Польщі. Затримки у постачаннях призвели до зупинки виробництва, що в свою чергу вплинуло на робочі місця та доходи працівників. Зокрема, підприємства, що виробляють харчову продукцію, текстиль чи металургію, змушені були шукати альтернативні шляхи постачання сировини, що часто виявлялося дорожчим і менш ефективним. В умовах невизначеності українські товаровиробники почали шукати нові ринки збуту, але це вимагало додаткових інвестицій і ресурсів. Багато компаній намагалися адаптувати свої бізнес-моделі, але не всі змогли це зробити своєчасно [1].

На початок грудня 2022 року, через активні бойові дії було знищено або частково пошкоджено близько 84 тисяч одиниць техніки та обладнання, загальна вартість яких оцінюється майже в 3 мільярди доларів. Крім цього, втрати сільськогосподарської продукції виявилися вражаючими: знищено або викрадено близько 2,8 мільйонів тон зернових культур і 1,2 мільйона тон олійних. До значних втрат також слід віднести пошкодження зерносховищ та неможливість їх експлуатації через окупацію територій, на яких вони розташовані. Ще однією суттєвою проблемою є викрадення і знищення запасів пального, мінеральних добрив і засобів захисту рослин, що завдало

збитків на суму, близьку до 1 мільярда доларів. Загальна вартість руйнувань аграрної галузі внаслідок війни становить приблизно 6,6 мільярда доларів [11]. З кожним роком лінія фронту змінюється, це призводить до зниження обсягів зібраного врожаю обумовлене як скороченням площ сільськогосподарських угідь, придатних для вирощування культур, так і зменшенням врожайності. Це, в свою чергу, спричинено подорожчанням виробничих ресурсів і зменшенням доступних фінансових коштів у фермерів, що призвело до спрощення технологій виробництва. За оцінками Міністерство аграрної політики України, врожай ячменю знизився на 38,8%, пшениці — на 33,3%, соняшника — на 30,9%, а кукурудзи — на 18,3%. У результаті загальні втрати виробництва однорічних культур склали близько 11,2 мільярда доларів [5].

Подорожчання енергоносіїв та підвищення цін на добрива призвело до значного зростання виробничих витрат, що відповідно скоротило прибутки на 485 мільйонів доларів у випадку енергоносіїв та на 377 мільйонів доларів через добрива. Найбільші втрати спричинені порушенням логістичних ланцюгів, зокрема зміною напрямків експорту з морського транспорту на залізничний, автомобільний та річковий транспорт. Це призвело до скорочення обсягів експорту, збільшення пропозиції на внутрішньому ринку та падіння цін. Одночасно з цим, вартість транспортування зросла на 30–170–200 доларів за тонну продукції. Загальні втрати через порушення логістики складають понад половину всіх непрямих втрат аграрної промисловості [11].

На квітень 2023 року втрати сільськогосподарських виробників унаслідок повномасштабної війни досягли 8,7 мільярда доларів. Площі полів, які неможливо використовувати через замінування, становлять 8 мільйонів гектарів: 6 мільйонів га знаходяться на окупованих територіях, а ще 2 мільйони га — на звільнених. Експерти очікують, що національна економіка продовжуватиме зазнавати збитків через замінування полів, і ці втрати можуть становити близько 800 мільйонів доларів щороку [12].

Також через блокаду морських портів, які є основними експортними воротами України, аграрна галузь зіткнулася з суттєвими проблемами з вивезенням продукції. До війни морський транспорт забезпечував понад 90%

експорту зернових культур. Блокування Чорноморських портів призвело до різкого скорочення обсягів поставок на міжнародні ринки та накопичення продукції на складах всередині країни.

Щоб компенсувати втрату доступу до морського транспорту, експорт почав переорієнтовуватися на альтернативні шляхи — залізничний, автомобільний і річковий транспорт. Однак ці варіанти значно менш ефективні за обсягами перевезень та вартістю. Так, транспортування зерна залізницею чи автотранспортом є не лише дорожчим, але й повільнішим. Це призвело до збільшення витрат на транспортування від 30 до 200 доларів за тонну продукції, що негативно впливає на конкурентоспроможність українського зерна на міжнародних ринках.

Крім того, через складнощі з логістикою та зниження експортних обсягів, збільшилася пропозиція продукції на внутрішньому ринку, що спричинило падіння цін на сільськогосподарську продукцію. Така ситуація призводить до ще більших фінансових втрат для фермерів, які вже зазнали значних збитків через війну. Залучивши міжнародних партнерів було створено ініціативу «Зерновий коридор» це полегшення експортної ситуації, він дозволив частково відновити постачання сільськогосподарської продукції через порти Одеси, Чорноморська та Південного. Ця ініціатива, узгоджена за підтримки ООН і Туреччини, стала критично важливою для забезпечення світових ринків українським зерном та для підтримки економіки України.

Попри те, що коридор допоміг відновити частину експорту, він не вирішив усіх проблем. Логістичні труднощі, пов'язані з війною, продовжують обмежувати обсяги вивезення продукції. Крім того, коридор діє в умовах постійних ризиків безпеки через близькість до зони бойових дій, що також стримує обсяги експорту.

Одна з основних проблем, яка суттєво ускладнює життя аграріям у прифронтових зонах — це доступ до фінансових ресурсів. Зокрема, підприємства, що розташовані у зоні наближених до бойових дій, опинилися у вкрай складному становищі, одним із таких чинників є ненадання кредитів комерційними банками. Кредитування є критично важливим для сільського господарства, оскільки дозволяє забезпечити необхідні інвестиції в

технології, насіння, добрива та іншу інфраструктуру. Проте, в умовах конфліктів та нестабільності фінансові установи часто виявляються впевненими у можливості неповернення позик, що призводить до значних труднощів у отриманні необхідних коштів. Банки та фінансові установи вкрай обережно підходять до кредитування аграрних підприємств, розташованих у зоні наближених до бойових. Серед основних причин: ризик втрати врожаю або знищення активів підприємств дуже високий, що робить їх не вигідними клієнтами для банків, багато агропідприємств у червоній зоні не можуть запропонувати ліквідну заставу для отримання кредиту, оскільки їхні активи (земля, техніка) пошкоджені або знаходяться в зоні бойових дій, комерційні банки не можуть прогнозувати подальший розвиток подій на територіях, близьких до фронту, тому уникають довгострокових зобов'язань щодо фінансування. Проблеми формування фінансових ресурсів аграрних підприємств в регіонах які знаходяться або знаходились у зонах бойових дій наведено на рисунку 1.

Рис. 1. Проблеми аграрних підприємств по областях

Враховуючи ці та інші проблеми, необхідно шукати шляхи їх вирішення. Одним із можливих шляхів розв'язання проблем з надання кредитів можуть стати державні гарантії банку. Для залучення банків до кредитування підприємств у зонах ризику держава може надати фінансові

гарантії або створити спеціальні фонди для покриття можливих ризиків підприємств-позичальників. Це дозволить зменшити фінансові ризики для банків і зробить їх більш відкритими до співпраці з аграрними підприємствами, що працюють у небезпечних або нестабільних регіонах. Додатково, можна розглянути варіанти співфінансування з міжнародними організаціями або фінансовими інституціями, щоб полегшити кредитування в умовах підвищеної небезпеки. Також це може бути залучена міжнародна допомога або міжнародні фонди, одним з таких є USAID – це незалежне агентство уряду США, яке займається наданням допомоги країнам-партнерам для підвищення економічного розвитку, зміцнення демократії та підтримки гуманітарної допомоги. Однією з недавніх програм є співфінансування 5-ти проектів з надання сервісних послуг, таких як: консультаційна підтримка, технічне обслуговування, логістичні послуги, маркетинг та просування продукції, а також агрономічна підтримка для підтримки аграрного виробництва та переробки. Сума кожного гранту складатиме не більше 19 млн грн, і ці допомоги можуть отримати підприємства Дніпропетровської області [13]. А також однією з найбільших допомог склала ініціатива стійкості сільського господарства - Україна (AGRI-Ukraine). Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) активно підтримує український аграрний сектор через ініціативу AGRI-Ukraine, що має на меті збільшення експорту української сільськогосподарської продукції та стратегічне відновлення аграрного сектору. USAID інвестувало понад \$350 мільйонів у цей проект, залучивши додаткові \$510 мільйонів від приватних інвесторів та інших донорів, що загалом складає \$850 мільйонів, підкреслюючи важливість цієї міжнародної підтримки в умовах війни. Серед багатьох ініціативних допомог можна виділити [1]:

- Компанія Bayer виділила \$35 мільйонів для збільшення виробництва насіння, модернізації сушарок, закупівлі нового польового обладнання та будівництва складських приміщень. Це забезпечить 25 000 домогосподарств і фермерів насінням і створить нові робочі місця. У січні

2023 року Bayer також пожертвувала овочеве насіння українським фермерам. У квітні компанія інвестувала ще \$25 мільйонів у завод, підвищивши загальні інвестиції до \$64 мільйонів.

- Grain Alliance, Kernel та Nibulon ці компанії збільшили інвестиції на понад \$36 мільйонів для розширення трьох зернових коридорів. Разом з USAID, яке виділило \$8 мільйонів, ці інвестиції дозволять Україні щорічно транспортувати додатково понад 3,3 мільйона тон зерна.

- Corteva Agriscience також приєдналася до програми AGRI-Ukraine у червні 2023 року для покращення доступу фермерів до новітніх технологій захисту рослин, агрономічної підтримки та фінансових інструментів.

- Світовий банк у квітні 2023 року виділив \$132 мільйони для розширення доступу до фінансування українських фермерів через програми «5-7-9» та часткові кредитні гарантії для малих фермерських господарств.

- З вересня по листопад 2023 року програма AGRI-Ukraine доставила 12 000 тон добрив українським фермерам у 23 областях, завдяки \$5 мільйонам від Республіки Корея.

- У грудні 2023 року USAID оголосило про спільні інвестиції з 13 українськими приватними компаніями для збільшення довгострокових потужностей зі зберігання зерна [1].

Не відходячи від теми допомоги не менш важливою підтримкою аграрного сектору, а також прифронтових підприємств є державна підтримка. Держава пропонує програми, гранти, субсидії, всі ці програми спрямовані на розвиток та підтримку бізнесу, зараз з актуальних програм для міст які знаходяться в зонах наближених до бойових дій, а також в зонах на яких ведуться чи велись бойові дії. Програми спрямовані на релокації з постраждалих від війни територій за цією програмою можна отримати 30 тисяч євро, також можливість отримати 100 грантів по 5 тисяч євро для мікробізнесу, за цією програмою переваги надають переробникам сільськогосподарської продукції. Також програма «Додай енергії твоєму

бізнесу» - надання кредиту до 500 тисяч євро для придбання енергоефективних технологій [13].

Актуальні програми можна відслідковувати на порталі ДАР - це автоматизована електронна система, створена Міністерством аграрної політики та продовольства України. Її мета полягає в ефективному та прозорому залученні і розподілі всіх видів підтримки для українських аграріїв. Це включає фінансування з державного бюджету, пільгові кредити, міжнародні гранти та технічну допомогу [2].

Після 24 лютого 2022 року війна суттєво вплинула на фінансове забезпечення аграріїв з боку держави. Видатки країни у 2022 році порівняно з 2021 зросли, що видно з динаміки виконання бюджету [3]. Державна підтримка агробізнесу зменшилася: у 2019-2021 рр. було виділено 4,4 млрд грн, а на 2022 рік — лише 1,6 млрд грн, що в 2,7 рази менше. При цьому програм підтримки стало менше: з шести у 2019 році їх залишилося дві [3].

Через воєнний стан державна фінансова підтримка аграріїв обмежена. Основні інструменти — гранти від міжнародних організацій. У 2022 р. аграрний сектор отримав 50 млн євро субсидій від ЄС на обробку угідь та утримання корів [7].

У 2022–2023 рр. підтримка фермерів включала такі інструменти:

- Бюджетна субсидія на обробку с/г угідь — 3 100 грн на 1 га, максимум 372 тис. грн на отримувача. Загальна підтримка склала 1,3 млрд грн. Основними отримувачами стали Черкаська, Кіровоградська, Вінницька та Полтавська області.

- Дотація за утримання корів — 5 300 грн на одну корову, максимум 530 тис. грн на отримувача. У 2022 р. дотації склали 0,3 млрд грн. Основні області: Рівненська, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Львівська [4]. Нажаль перелік регіонів не включає прифронтові регіони за період 2022-2023 років держава не надавала допомоги, що призвело до закриття та банкрутства підприємств.

Цей розподіл не відповідав фактичній господарській діяльності. У 2022 р. найбільша кількість посівів була в Одеській (1 849 тис. га) та Дніпровській (1 943 тис. га) областях, але більше постраждали господарства в червоній зоні та на де окупованих територіях, які потребують більшої підтримки [5].

У 2022 р. держава запровадила Програму №2801580 "Фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників", що включала:

- Фінансова підтримка сімейних фермерських господарств через механізм доплати єдиного внеску (1268,2 тис. грн).
- Здешевлення кредитів для агропромислових заходів (730,8 тис. грн) [6].

Програма була націлена на підтримку малих і середніх аграрних виробників, які відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та розвитку сільських територій в Україні.

Залучення кредитів для прифронтових підприємств є критично важливим фактором для підтримки, проте банки найчастіше відмовляються в наданні кредитів через високі ризики. Для зниження ризиків необхідно запровадити систему страхування для підприємств. Такі системи можуть включити страхування від фінансових втрат через руйнування.

Для аграрного бізнесу важлива не тільки допомога від держави та міжнародних організацій, потрібно провести реформування страхових систем, тобто запровадити страхові механізми для аграрного сектору у зонах бойових дій або наближених до них, це частково зменшить ризики для банків та підприємств.

Одним з таких механізмів може бути аграрне страхування від ризиків війни та форс-мажорних обставин, яке повинно мати кілька важливих напрямків. По-перше, це страхування майна та врожаю від військових дій, вибухів, ракетних ударів, пожеж, спричинених бойовими діями. По-друге, страхування інфраструктури агропідприємств, включаючи техніку, будівлі, склади та транспорт, які можуть постраждати від обстрілів чи інших наслідків конфлікту. Також необхідно передбачити страхування ризику

втрати врожаю через тимчасову окупацію або заборону доступу до земельних ділянок.

Наступний це державна підтримка страхування, яка може здійснюватися через субсидовані страхові премії, коли держава частково компенсує вартість страхування для аграріїв, знижуючи фінансове навантаження на фермерів і стимулюючи їх до участі в страхуванні. Окрім цього, важливим механізмом є створення державного гарантійного фонду для компенсації банкам у випадку неплатоспроможності страхових компаній або масових збитків внаслідок воєнних дій.

Ще один механізм, це спеціальні військові страхові поліси, які можуть бути розроблені спільно зі страховими компаніями та міжнародними організаціями, такими як USAID чи ЄБРР таке страхування від військових ризиків допоможе подолати проблеми з доступом до класичних страхових послуг у зонах бойових дій. Також можуть бути введені спеціальні умови для страхування аграрного бізнесу в регіонах із підвищеними військовими ризиками, з урахуванням ризику втрати ресурсів і активів через воєнні дії.

Також фінансові гарантії з боку держави та міжнародних партнерів можуть включати державне гарантування ризиків для кредиторів, які надають позики аграріям. Це дозволить знизити рівень відмов у фінансуванні та дещо здешевить такі ресурси, оскільки держава візьме на себе частину ризиків неплатежів або збитків. Міжнародні гарантії для страхування також можуть бути ефективним механізмом: міжнародні партнери можуть створювати фонди для компенсації частини збитків аграріям, постраждалим від війни, що підвищить надійність страхових виплат.

Ще дуже важливим механізмом може бути страхування інвестицій у відновлення, що передбачають страхування інвестицій в інфраструктуру агропідприємств, яке покриває відновлення після пошкоджень через бойові дії. Також можливі програми для підтримки інвестицій у модернізацію аграрного бізнесу, що включають страхування нових активів та інноваційних

проектів, що сприятиме відновленню та розвитку галузі в умовах підвищених ризиків.

Запровадження таких механізмів допоможе зменшити фінансові ризики для аграріїв, підвищить доступність кредитування, забезпечення стабільності агросектору та відновлення економіки на постраждалих територіях.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Загальна картина свідчить про те, що аграрний сектор України, який завжди був потужним двигуном національної економіки та вагомим гравцем на світовому ринку продовольства, зазнав колосальних втрат через повномасштабну війну. Зруйнована інфраструктура, заміновані поля, порушення логістичних ланцюгів та проблеми з експортом поставили українських аграріїв у надзвичайно важкі умови. Все це не лише впливає на можливість реалізовувати продукцію та отримувати дохід, але й на розвиток та стійкість підприємства в цілому. Війна це проблема для всіх, але для деяких регіонів це стає великою проблемою. Для підприємства котрі знаходяться у прифронтових зонах та зонах бойових дій, держава має забезпечити необхідну допомогу, підтримати ці аграрні підприємства будь-яким ляхом: створити програми страхування, стати гарантом для того щоб підприємства мали можливість отримувати кредити під нормальні відсотки.

Одним з найважливіших напрямків відновлення має бути забезпечення безпечних та ефективних шляхів експорту сільськогосподарської продукції, що дозволить знизити витрати та забезпечити аграрні підприємства необхідними коштами для відновлення виробництва. Іншими напрямками повинна бути державна підтримка, міжнародні програми кредитування та страхування, є критично важливими для збереження української аграрної галузі та її інтеграції в світову економіку.

Українські аграрії мають великий потенціал для відновлення та подальшого розвитку, проте це можливо лише за умов стабільної підтримки з боку держави та міжнародних партнерів. Тільки через скоординовані зусилля

можна забезпечити стабільний експорт, відновити галузь та сприяти економічному зростанню країни навіть в умовах війни.

Література

1. Agriculture resilience initiative - Ukraine. Helping Ukraine Feed the World. Оpubліковано в липні 2024 року URL: <https://www.usaid.gov/sites/default/files/2024-07/AGRI-Ukraine%20Factsheet%20-%20June%202024%20Update%20%281%29.pdf> (дата звернення: 20.08.2024).
2. Про Державний аграрний реєстр. URL: <https://www.dar.gov.ua/about-dar> (дата звернення: 20.08.2024).
3. Звіт щодо отримувачів державної підтримки в галузі АПК. Оpubліковано 20 грудня 2021 року. URL: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka/zvit-shchodo-otrimuvachiv-derzhavnoyi-pidtrimki-v-galuzi-apk> (дата звернення: 21.08.2024).
4. Державна підтримка. Оpubліковано 08 грудня 2022 року. URL: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka> (дата звернення: 22.08.2024).
5. Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2022 рік». К: Державна служба статистики України, 2023. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf (дата звернення: 24.08.2024).
6. Бюджетний запит на 2024-2026 роки, Форма БЗ-2 (індивідуальна). Містерство аграрної політики та продовольства України. №21:1610-05/22838 від 28.09.2023р. URL: https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/_2801580.pdf (дата звернення: 25.08.2024).
7. Микола Сольський розповів про результати аграрного воєнного 2022 року. Містерство аграрної політики та продовольства України. Оpubліковано 04 січня 2023 року URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mykola-solskyi-rozpoviv-pro-rezultaty-ahrarnoho-voiennoho-2022-roku> (дата звернення: 03.09.2024).

8. Тітова, С., Самчук, О., Ковбасюк, Я. Проблемні питання земельних ресурсів, пов'язані з наслідком воєнних дій в Україні. SWorldJournal. 2024. № 2 (24-02). pp. 13-22. Опубліковано 30 березня 2024 року DOI: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2024-24-00-041> (дата звернення: 09.09.2024).

9. Due to the blockade, Ukrainian trucks are stuck in Poland. Опубліковано 19 листопада 2023 року URL: <https://www.dw.com/en/ukraine-updates-putin-to-join-virtual-g20-summit/live-67481799#liveblog-post-67482131> (дата звернення: 12.09.2024).

10. Експорт через українсько-польський кордон зменшився на 40%. Українська правда. Опубліковано 5 грудня 2023 року. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/12/5/7431698/> (дата звернення: 12.09.2024).

11. Названо ТОП-10 найбільших імпортерів українського зерна за минулий рік. LATIFUNDIST.COM: головний сайт про агробізнес. Опубліковано 3 лютого 2022 року URL: <https://latifundist.com/novosti/58224-nazvano-top-10-najbilshih-importeriv-ukrayinskogo-zerna-za-minulij-rik> (дата звернення: 13.09.2024).

12. Втрати української економіки через заміновані поля становитимуть \$800 млн щорічно. Interfax-УКРАЇНА. Опубліковано 20 червня 2023 року. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/917797.html> (дата звернення: 17.09.2024).

13. Торгунакова Н. Державна підтримка для фермерів: як аграрії Дніпропетровщини можуть отримати фінансування. krivbass.city. Опубліковано 12 вересня 2024 року. URL: <https://krivbass.city/news/view/derzhavna-pidtrimka-dlya-fermeriv-yak-agrarii-dnipropetrovshhini-mozhut-otrimati-finansuvannya> (дата звернення: 27.09.2024).

References

1. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2024), “Agriculture resilience initiative - Ukraine. Helping Ukraine Feed the World”, available at: <https://www.usaid.gov/sites/default/files/2024-07/AGRI-Ukraine%20Factsheet%20-%20June%202024%20Update%20%281%29.pdf> (accessed: August 20, 2024).
2. State Agrarian Register (2024), “The State Agrarian Registry (SAR)”, available at: <https://www.dar.gov.ua/about-dar> (Accessed: August 20, 2024).
3. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2021), “Report on recipients of state support in the agricultural sector”, available at: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka/zvit-shchodo-otrimuvachiv-derzhavnoyi-pidtrimki-v-galuzi-apk> (Accessed: August 21, 2024).
4. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2022), “State support”, available at: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka> (Accessed: August 22, 2024).
5. State Statistics Service of Ukraine (2023), “Agriculture of Ukraine for 2022: statistical collection”, available at: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf (Accessed: August 24, 2024).
6. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2024), “Budget request for 2024-2026, Form BZ-2 (individual)”, available at: https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/_2801580.pdf (Accessed: August 25, 2024).
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), “Mykola Solskyi spoke about the results of the agrarian wartime of 2022”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/mykola-solskyi-rozpoviv-pro-rezultaty-ahrarnoho-voiennoho-2022-roku> (Accessed: September 3, 2024).
8. Titova, S., Samchuk, O. and Kovbasiuk, Ya. (2024), “Problem issues of land resources associated with the consequence of military actions in Ukraine”,

SWorldJournal, [Online], vol.8, available at: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2024-24-00-041> (Accessed: September 9, 2024).

9. Deutsche Welle (2023), “Due to the blockade, Ukrainian trucks are stuck in Poland”, available at: <https://www.dw.com/en/ukraine-updates-putin-to-join-virtual-g20-summit/live-67481799#liveblog-post-67482131> (Accessed: September 12, 2024).

10. Pylypets, I., (2023), “Exports through the Ukrainian-Polish border decreased by 40%", *Ukrainska Pravda*, [Online], vol.05.12, available at: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/12/5/7431698/> (Accessed: September 12, 2024).

11. Latifundist Media (2022), “Top 10 largest importers of Ukrainian grain last year named”, available at: <https://latifundist.com/novosti/58224-nazvano-top-10-najbilshih-importeriv-ukrayinskogo-zerna-za-minulij-rik> (Accessed: September 13, 2024).

12. Interfax (2023), “Losses to the Ukrainian economy due to mined fields will amount to \$800 million annually”, available at: https://interfax.com.ua/news/economic/917797.html__ (Accessed: September 17, 2024).

13. Torgunakova, N. (2024), “State support for farmers: how agrarians in Dnipropetrovsk region can obtain financing”, *krivbass.city*, [Online], vol.1.092, available at: <https://krivbass.city/news/view/derzhavna-pidtrimka-dlya-fermeriv-yak-agrarii-dnipropetrovshhini-mozhut-otrimati-finansuvannya> (Accessed: September 27, 2024).

Стаття надійшла до редакції 06.11.2024 р.